

Historycy i filozofowie nazywają okres czasu pomiędzy IX a III wiekiem p.n.e. Axial Age (AA).

Autorem nazwy był filozof Karl Jaspers (1883-1969) uważany za egzystencjalistę. Angielska nazwa epoki pochodzi z języka niemieckiego. Lepszym określeniem byłby "Pivotal Age", ale nazwa Axial Age chwyciła i została powszechnie zaakceptowana. W języku polskim są różne tłumaczenia zdań zawierających słowo „pivotal”. Ja wybrałem polski przymiotnik „fundamentalna”. Dosłowne tłumaczenie „Epoka Osiowa” nie brzmiało poprawnie.

https://www.youtube.com/watch?v=Xd0R-E_3a4M

W tym okresie czasu zaczęły powstawać miasta skupiające dużą ilość ludzi. Był to też początek handlu i produkcji potrzebnych ludziom narzędzi, ubrań, jedzenia i materiałów do budowy struktur do mieszkania. Największymi konsumentami dóbr materialnych byli królowie a po nich kupcy i handlarze. Przed AA ludzie żyli w małych rodzinnych samowystarczalnych grupach. W epoce AA zaistniała potrzeba współpracy, wymiany usług i towarów. To z kolei wymagało reguł moralnych i nowej etyki rządzącej postępowaniem pojedynczych osób oraz grup. Był to czas powstania zasad tego, co obecnie nazywamy moralnością. Możemy tu zacytować powiedzenie ze potrzeba jest matką wynalazków. Wynalazkiem były systemy etyczne czasem ubrane w religijne szaty. Władcy popierali powstanie nowych systemów etycznych, ponieważ wspólnie z klasą kapłanów było im łatwiej rządzić. Ta symbioza świeckiej władzy i religii jest widoczna nawet obecnie.

Na AA możemy spojrzeć z różnych punktów widzenia, takich jak rozwój handlu i ekonomii lub początki religii. W tym eseju spojrzemy na AA z punktu widzenia początków etyki.

W tej niezwykle ważnej epoce powstały filozofie taoizmu i Konfucjusza w Chinach, hinduizm, buddyzm i dżajnizm w Indiach i monoteizm w Izraelu.

<https://www.youtube.com/watch?v=ZzqluSdy3Is>

Konfucjusz (551-479 p.n.e.) zaproponował złotą zasadę etyki "Nie rób drugiemu, co tobie nie mile". W swojej filozofii podkreślał moralność w zarządzaniu i postępowaniu indywidualnych ludzi. Hinduski dżajнизм to niezwykła religia, której fundamentem jest zasada "Nie zabij, nie zrań, nie skrzywdź, nie obraź w żaden sposób żywej istoty". Żadna inna religia nie jest tak jasna i kategoryczna w poleceniu unikania przemocy.

W Europie Grecy po raz pierwszy w historii uznali prawa obywatela i stworzyli pojęcie rządu przez obywateli miast, czyli demokrację. Wielki filozof Sokrates (470-399 p.n.e.) koncentrował się na problemach społecznej i indywidualnej etyki. Sam Sokrates niczego nie napisał, ale wiemy o nim dużo od jego ucznia Platona (żył, około 427-347 p.n.e.), który napisał Dialogi Sokratesa, w których Sokrates logicznie naprowadza partnera dialogu do poprawnej odpowiedzi na pytania o etyce i sprawiedliwości. Sokrates ufał rozumowi bardziej niż lokalnym bogom, co stało się zgubne. Został oskarżony o demoralizację studentów i skazany na śmierć. Odmówił propozycji ucieczki z więzienia nie chcąc narażać innych, którzy chcieli mu pomoc uciec. Popełnił samobójstwo pijąc truciznę. Ostatnie jego słowa były "Jestem winien koguta bogu Asklepiosowi (Ἀσκληπιός). Proszę mu oddać ten dług". Asklepios był greckim bogiem od wyzdrowień z choroby. Warto wspomnieć, że jednym z uczniów Platona był Arystoteles (384-322 p.n.e.), który wpłynął zasadniczo na filozofię zachodniej cywilizacji. Był on twórcą logiki i pojęcia duszy, która ożywia zwierzęta i ludzi.

<https://www.youtube.com/watch?v=QhumKXvgn5M>

Hinduski myśliciel Budda (483-400 p.n.e.) stworzył i uczył zasad filozofii, która po jego śmierci stała się religią wbrew poleceniom Buddy. Budda rozsądnie uważał się za Oświeconego człowieka a nie boga. Na pytanie ucznia gdzie można znaleźć

mądrość Budda odpowiedział: "Na wysokiej górze znajdziesz mądrość, którą tam sam przyniesiesz". Mądry i skromny człowiek bez kontaktu z siłami urojonymi.

https://www.youtube.com/watch?v=ZrDA_aD-mZQ

Poznając różne systemy etyczne można łatwo zauważyć, że systemy etyczne nie są obiektywnie uniwersalnie, choć są uznane za prawdziwe. Każdy system powstał w innych okolicznościach i z innym celem.

To samo można powiedzieć o religiach. W każdej religii ludzie tworzyli boga, który był im pomocny i popierał ich cele. Na przykład bóg Izraelitów obiecał Izraelitom ziemię, co było dobre dla Żydów, ale złe dla okolicznych szczepów, które żyły na Ziemi Obiecanej. Problem ten przetrwał do dnia dzisiejszego. Oczywiście Arabowie stworzyli swojego boga, który mówił ich językiem i bardzo nie lubił Żydów.

<https://www.youtube.com/watch?v=8QTubaogD3s>

Jest jasne jak słońce, że nie ma i nigdy nie było obiektywnych zasad moralnych. Kiedy w przyszłości powstanie globalne społeczeństwo będzie szansa na uniwersalną etykę. Obecnie nie jesteśmy blisko tego celu. Na przykład państwa Islamskie wyraziły zgodę na prawa człowieka postulowane przez ONZ pod warunkiem, że zgadzają się z Koranem, co praktycznie znaczy, że prawa człowieka mogą być ignorowane pomimo pozornej akceptacji. Każdy ludzki szczep ma własną etykę i woła o pomoc do własnego boga. Obiektywnie pozytywna etyka to wzniosły cel dla przyszłych pokoleń.

Obecnie istnieją tylko fragmenty uniwersalnej etyki uznane przez wszystkie narody. Każda cywilizacja ma inne zasady, które uważa za swoje wartości. Wiele konfliktów jest spowodowanych różnicami tych wartości. Od powstania zrębu zasad uniwersalnej etyki upłynęło niemal 3000 lat a ludzkość ciągle ma trudności z akceptacją wspólnie uzgodnionych zasad postępowania. Jesteśmy rozbici na małe parafie z lokalnymi

bożkami.

DOPISEK

Wszystkie religie można podzielić na dwie grupy. Jedna grupa jest duża i zawiera $n-1$ religii gdzie n jest liczbą wszystkich wiar i odłamów. Druga grupa jest mała i składa się z jednej religii, określanej zawsze mianem "tej mojej prawdziwej religii". Tragiczny pogląd wiodący do nienawiści i konfliktów.